

Η μετάφραση κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της Θεωρίας της Συνάφειας

Μάρα Τσούμαρη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Abstract:

This paper examines the special features EU texts exhibit in terms of language and text production and attempts to provide a relevance-theoretic account of the way readers-citizens of EU member states relate to these documents. The texts resulting from the translation process followed in the EU institutions are considered equally authentic texts; not translations but “language versions”. Certain EU publications are examined, along with Eurobarometer surveys, to identify the cognitive environment shared between the European Union and the citizens of its member states in respect of the beliefs about how the European Union works, what its vision is etc. Then, the cognitive effects that derive from the reading/processing of the language versions on the part of the citizens of member states are examined taking into consideration the existing cognitive environment. The notions of interpretive relevance and sameness of meaning amongst language versions are discussed. Finally, the paper attempts to explore the way language versions are intended to achieve their relevance to target language readers—EU citizens, and whether such an intention is fulfilled.

Key words: EU translation, relevance, resemblance, cognitive effects

1. Εισαγωγή

Η εργασία αυτή ασχολείται με τα χαρακτηριστικά των κειμένων της ΕΕ, το γνωστικό περιβάλλον για την ΕΕ που διαθέτουν οι αναγνώστες-πολίτες των κρατών μελών και τον τρόπο που το γνωστικό περιβάλλον επηρεάζει την ανάγνωση-επεξεργασία των κειμένων της ΕΕ από την πλευρά των αναγνωστών-πολιτών των επιμέρους κρατών μελών. Επίσης, αναλύει τα γνωστικά αποτελέσματα που προκύπτουν μέσα από το πρίσμα της Θεωρίας της Συνάφειας.

2. Γλωσσικές εκδοχές - κείμενα της ΕΕ

Οι συνθήκες παραγωγής και μετάφρασης των κειμένων της Ένωσης παρουσιάζουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως: η σχεδόν ταυτόχρονη παραγωγή πρωτοτύπου και μεταφράσματος (Κουτσιβίτης 1994: 227), η συνήθως ομαδική συγγραφή των κειμένων (Chesterman and Wagner 2002: 28), η διαφορετική ποιότητα των δεξιοτήτων συγγραφής στο ίδιο κείμενο (Chesterman and Wagner 2002, Koskinen 2001, Wagner, Bech & Martínez 2002), η χρήση όχι της μητρικής γλώσσας για τη συγγραφή αλλά μιας γλώσσας εργασίας (Dollerup 2001: 281, 284), η συνύπαρξη περισσότερων από μία γλωσσών στο ίδιο κείμενο ως αποτέλεσμα της επάρκειας των συγγραφέων σε διαφορετικές γλώσσες εργασίας (Anthony Pym 1996), και τα ιδιαίτερα γλωσσολογικά, συντακτικά και υφολογικά χαρακτηριστικά που αποτελούν την λεγόμενη Ευρωγλώσσα (Trosborg 1997, Dollerup 2001). Έτσι, είναι φυσικό τα κείμενα αυτά να επιδέχονται βελτίωση (Κουτσιβίτης 2003: 5). Επίσης, στοιχεία όπως ο σκοπός και το κοινό-στόχος ενός τέτοιου κειμένου, που είναι απαραίτητα στη μεταφραστική διαδικασία, μπορεί να είναι ασαφή (Wagner, Bech & Martínez 2002: 69).

Ένα άλλο ζήτημα που προκύπτει είναι αν για τα κείμενα αυτά υπάρχει πρωτότυπο κείμενο ή κείμενο-πηγή. Ο Dollerup (2001: 287) αναφερόμενος στα νομικά κείμενα της ΕΕ χαρακτηρίζει τη γλωσσική εκδοχή σε μια γλώσσα εργασίας ως αποθήκη απόψεων και υποστηρίζει ότι λόγω της συλλογικής διαδικασίας δεν ανήκει σε συγκεκριμένη (εθνική) γλώσσα. Πρακτικά, υπάρχει πρωτότυπο κείμενο (Schäffner 2001: 251), πολιτικά και ιδεολογικά όχι. Η δέσμευση στην αρχή της πολυγλωσσίας οδήγησε στον όρο ‘γλωσσική εκδοχή’ αντί για ‘μετάφρασμα’ στην ευρωπαϊκή νομοθεσία, καθώς και

στην εισαγωγή του όρου ‘εξίσου αυθεντικά κείμενα’ για τις διάφορες γλωσσικές εκδοχές διασφαλίζοντας την ισοτιμία των επίσημων γλωσσών (Wagner, Bech & Martínez 2002: 7). Η πολιτική της πολυγλωσσίας βασίζεται στην πολιτική απόφαση για τη διασφάλιση των μελών ότι γίνεται σεβαστή και ενθαρρύνεται η διαφορετικότητά τους. Σύμφωνα με την Schäffner (2001: 249) «...τα μεταφράσματα που παράγονται έχουν επιπτώσεις στην πολιτική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Η πολυγλωσσία προβλέπει μεταξύ άλλων και το δικαίωμα των κρατών μελών να λαμβάνουν νομοθεσία και ενημέρωση, καθώς και να επικοινωνούν με την Ένωση, στη γλώσσα τους. Ο Nordland (2002: 38) θεωρεί ότι η πολυγλωσσία συμβάλλει στην ισορροπία δυνάμεων εντός της ΕΕ και σύμφωνα με την επίσημη ανακοίνωση του Συμβουλίου για την ανακήρυξη του έτους 2001 ως Διεθνούς Έτους Γλωσσών¹ η πολυγλωσσία αποτελεί προϋπόθεση για το ισότιμο καθεστώς των πολιτών και την εξασφάλιση ευρείας υποστήριξης για το Ευρωπαϊκό ιδεώδες.

3. Το κοινό γνωστικό περιβάλλον ΕΕ και κρατών μελών

Για να σχηματιστεί μια εικόνα του πώς ορίζει η Ένωση το ευρωπαϊκό ιδεώδες, εξετάστηκαν οι εκδόσεις γενικού περιεχομένου Πανόραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης² (2005) και Η Ευρώπη σε 12 μαθήματα³ (2003). Σύμφωνα με αυτές, η Ένωση αποτελεί μια οικογένεια ευρωπαϊκών δημοκρατικών χωρών με σκοπό την ειρήνη και την ευημερία, ασχολείται με θέματα της καθημερινής ζωής βάσει των κοινών αξιών της δημοκρατίας, ελευθερίας και κοινωνικής δικαιοσύνης, και επιδιώκει την ενότητα μέσα από την πολυμορφία, με αποφάσεις κοντά στους πολίτες. Στα θεσμικά της όργανα συμμετέχουν αντιπρόσωποι των κρατών μελών ενώ οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα διαμονής, εργασίας, σπουδών και συνταξιοδότησης σε οποιοδήποτε κράτος μέλος, καθώς και άλλα δικαιώματα. Αυτά τα στοιχεία μπορούμε να πούμε ότι αποτελούν τις γενικές γνωστικές προϋποθέσεις που υπολογίζει η Ένωση ότι διαθέτει το κοινό των κειμένων της.

Όσο για τη μετάφραση συγκεκριμένα, αναφέρεται στον δικτυακό τόπο Europa⁴ ότι οι γλωσσικές υπηρεσίες υποστηρίζουν την πολυγλωσσία και βοηθούν να πλησιάσουν οι πολιτικές της Ένωσης τους πολίτες, ενώ οι γραπτές εκδοχές συμβάλλουν στη διαφάνεια, νομιμότητα και αποτελεσματικότητα της Ένωσης.

Μία από τις αρχές που διέπουν τη λειτουργία της Ένωσης, η αρχή της επικουρικότητας, αναφέρεται στην αποφυγή της περιττής παρέμβασης της Ένωσης στην καθημερινότητα των πολιτών. Δηλαδή, θα μπορούσε να πει κάποιος ότι η Ένωση και τα όργανά της εμφανίζονται σαν κάτι διαφορετικό από τους πολίτες των κρατών μελών. Η Koskinen⁵ ισχυρίζεται ότι τα θεσμικά όργανα της Ένωσης αποτελούν έναν ξεχωριστό πολιτισμό/κουλτούρα, «ένα πλαίσιο αναφοράς με τη δική του ιστορία, κοινή γνώση, νόρμες και στόχους. Η κουλτούρα αυτή είναι εξ ορισμού πολυεθνική», ή χωρίς εθνικότητα (Koskinen 2001: 295, 2004: 145). Βάσει αυτού αναπτύσσει το μοντέλο της διαπολιτισμικής μετάφρασης που συνεπάγεται επικοινωνία μεταξύ των οργάνων της Ένωσης και των κρατών μελών. Η Wagner (2001: 267) επίσης υποστηρίζει την ύπαρξη κοινοτικής κουλτούρας για τα νομικά κείμενα και δηλώνει ότι τέτοιες εκδοχές θα πρέπει να συμμορφώνονται με αυτή.

¹ Όπως αναφέρεται στον Barteloot 2001: 3.

² Πανόραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σελ. 13, 2, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας.

³ Η Ευρώπη σε 12 μαθήματα, του Pascal Fontaine, σελ. 8, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας.

⁴ <http://europa.eu/languages/el/chapter/15>

⁵ Όπως αναφέρεται στη Schäffner 2001: 255.

Όσον αφορά το γνωστικό περιβάλλον που ουσιαστικά έχει το ευρωπαϊκό κοινό, εξετάστηκαν οι έρευνες του Ευρωβαρόμετρου 62 και 65 (βλ. Παράρτημα). Η γενική εντύπωση είναι ότι περίπου οι μισοί Ευρωπαίοι είναι θετικοί προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και κατ' επέκταση συμμερίζονται το όραμά της. Ως προς τις υποθέσεις για το τι είναι αυτό το όραμα, είναι προφανές ότι παραμένουν σε ένα γενικό πλαίσιο. Όσο για το αν λειτουργεί δημοκρατικά η Ένωση, κατά μέσο όρο το 43% απαντά θετικά. Τους ευρωπαίους πολίτες απασχολούν κυρίως εθνικά θέματα όπως η ανεργία και η φτώχεια. Επίσης, παρατηρείται ότι οι πολίτες εκφράζουν στάσεις για τη συμμετοχή της χώρας τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα συναφή οφέλη από την οπτική των εθνικών συμφερόντων. Εδώ η έννοια των 'εθνικών συμφερόντων' χρησιμοποιείται για να καλύψει κάθε ζήτημα που αφορά την καθημερινή ζωή σε ένα συγκεκριμένο κράτος μέλος.

4. Γλωσσικές εκδοχές και γνωστικά αποτελέσματα

Οι ευρωπαϊκές χώρες συμμετέχουν στην Ένωση γιατί πρώτιστα θεωρούν ότι η συμμετοχή αυτή θα εξυπηρετήσει καλύτερα τα συμφέροντά τους. Επιπλέον, η πολιτική της πολυγλωσσίας χρησιμοποιείται με την πρόθεση να διασφαλίσει και να υποστηρίξει τον εθνικό πολιτισμό και την εθνική γλώσσα και ταυτότητα. Ο συνδυασμός των δύο αυτών δεδομένων οδηγεί αναπόφευκτα στη διατήρηση της έννοιας των εθνικών συμφερόντων. Εξ ου και η συμμετοχή πολιτικών από τα κράτη μέλη στα θεσμικά όργανα για την επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στα εθνικά συμφέροντα και τα συμφέροντα της Ένωσης.

Με βάση τα παραπάνω, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το κοινό φιλτράρει τα κείμενα της ΕΕ που διαβάσει μέσα από την οπτική των εθνικών συμφερόντων, καθώς αυτά [τα εθνικά συμφέροντα] αποτελούν το πιο συναφές για το κοινό ζητούμενο. Με βάση τη διάκριση της Koskinen που αναφέραμε παραπάνω, είναι φυσικό να αναμένεται η δημιουργία μίας διμερούς σχέσης ανάμεσα στην Ένωση, και την κουλτούρα της που παρήγαγε τη γλωσσική εκδοχή, και τον συγκεκριμένο εθνικό πολιτισμό στον οποίον απευθύνεται. Καθώς όλες οι γλωσσικές εκδοχές δημιουργούν την προσδοκία της δημιουργίας μιας διμερούς σχέσης μεταξύ του εκάστοτε κράτους μέλους με τα όργανα της Ένωσης, δημιουργείται ευρύτερα η προσδοκία πολυμερών σχέσεων μεταξύ τους. Έτσι, τα κείμενα αυτά διαδραματίζουν σημαντικό πολιτικό ρόλο.

Στο πλαίσιο της Θεωρίας της Συνάφειας, η επικοινωνία είναι δεικτική-επαγωγική, δηλαδή ο ομιλητής εκφράζει την πρόθεση να επικοινωνήσει ένα συγκεκριμένο μήνυμα/νόημα παρέχοντας ένα ερέθισμα το οποίο επεξεργάζεται ο ακροατής για να εξάγει το επιδιωκόμενο από τον ομιλητή νόημα/ερμηνεία (Wilson and Sperber 2002). Ο Gutt (2003: 4) προσεγγίζει τη μετάφραση μέσα από τη Θεωρία της Συνάφειας και τη θεωρεί ως μοντέλο επικοινωνίας που διαπερνά γλωσσικούς και πολιτισμικούς φραγμούς. Η οπτική αυτή καθιστά το κείμενο-στόχο ένα ερέθισμα. Συνεπώς, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι γλωσσικές εκδοχές είναι ερεθίσματα που χρησιμοποιούν οι αρχές/τα όργανα της Ένωσης για να επικοινωνήσουν επιτυχώς με το κοινό. Τα ερεθίσματα δημιουργούν προσδοκίες συνάφειας στους ακροατές, εφόσον η αναζήτηση της συνάφειας είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη αντίληψη (Wilson and Sperber 2002: 250-1). Άρα οι γλωσσικές εκδοχές δημιουργούν προσδοκίες συνάφειας στο κοινό τους.

Στο ερέθισμα, ο δημιουργός της επικοινωνίας εντάσσει την πρόθεση ενημέρωσης και την πρόθεση επικοινωνίας του. Η πρώτη σημαίνει την πρόθεση να καταστήσει πρόδηλο ή περισσότερο πρόδηλο στο ακροατήριο ένα σύνολο προϋποθέσεων. Η δεύτερη ισοδυναμεί με την προσπάθεια να καταστήσει αμοιβαία πρόδηλο στο κοινό και στον δημιουργό ότι ο δημιουργός έχει αυτή την πρόθεση ενημέρωσης (Wilson and

Sperber 2002: 58, 61). Οι ακροατές επεξεργάζονται το ερέθισμα στον άξονα της μεγιστοποίησης της συνάφειας των πληροφοριών (Wilson and Sperber 2002: 49). Η συνάφεια ενός ερεθίσματος αξιολογείται με βάση 1) το κατά πόσο τα γνωστικά αποτελέσματα που προκύπτουν επηρεάζουν τον τρόπο που το άτομο αναπαριστά τον κόσμο, και 2) το μέγεθος της προσπάθειας επεξεργασίας του ερεθίσματος από την πλευρά του ακροατή. Συνεπώς ένα δεικτικό ερέθισμα καθίσταται βέλτιστα συναφές όταν με την ελάχιστη δυνατή προσπάθεια επεξεργασίας επιτυγχάνονται τα περισσότερα γνωστικά αποτελέσματα. Αυτά τα αποτελέσματα μπορούν να είναι περικειμενικά, που προκύπτουν από την επεξεργασία περικείμενου και ερεθίσματος μαζί, ή η ενίσχυση, επαλήθευση ή απόρριψη υπαρχουσών προϋποθέσεων. Στη Θεωρία της Συνάφειας, κάθε πράξη δεικτικής επικοινωνίας φέρει την υπόθεση της βέλτιστης συνάφειας. Πρακτικά, δηλαδή, ο ακροατής θεωρεί ότι η πρώτη ερμηνεία στην οποία οδηγείται με την ελάχιστη προσπάθεια επεξεργασίας είναι και αυτή που εκφράζει το επιδιωκόμενο από τον ομιλητή νόημα (Wilson and Sperber 2002: 256-257).

Στην περίπτωση των νομικά δεσμευτικών γλωσσικών εκδοχών, όλες οι εκδοχές «...πρέπει να ταιριάζουν με τη νομική κουλτούρα της Ένωσης...» (Wagner 2001: 265) και η μετάφραση πρέπει να ακολουθεί τους κανόνες της Επιτροπής για τα νομοθετικά κείμενα. Ορισμένα κειμενικά και διακειμενικά χαρακτηριστικά μιας τέτοιας εκδοχής είναι οι παραπομπές και διαπαραπομπές σε άλλα συναφή κείμενα της Ένωσης, η Ευρωγλώσσα και ο ίδιος ο τίτλος, που καλύπτει μεταξύ άλλων το αντικείμενο και την υπηρεσία έκδοσης. Επίσης η εκδοχή είναι χαρακτηρισμένη (marked) σχετικά με τη γλώσσα με τα αρχικά της χώρας π.χ. EL ή EN.

Αν εξετάσουμε τις εκδοχές αυτές ως ερεθίσματα, οι παραπομπές και διαπαραπομπές παρέχουν ρητή πρόσβαση σε γενικές προϋποθέσεις που αφορούν τη νομική παράδοση της ΕΕ, επαληθεύοντας ότι πρόκειται για ένα υπερεθνικό οικοδόμημα που συντάσσει νόμους για τα κράτη μέλη. Λαμβάνοντας υπόψη το εθνικό φίλτρο που χρησιμοποιούν οι αναγνώστες κατά την ανάγνωση αυτών των κειμένων, οι αναγνώστες έχουν πρόσβαση σε υποθέσεις που αφορούν, για παράδειγμα, την αποτελεσματικότητα της νομοθετικής εξουσίας βάσει των ωφελειών ή μη που θεωρούν ότι κέρδισε η χώρα τους από τη συμμετοχή στην Ένωση. Αν υπάρχει εξειδίκευση των αναγνωστών, οι παραπομπές και διαπαραπομπές μπορεί να οδηγήσουν σε αξιολογικές υποθέσεις. Έτσι, για παράδειγμα, η παραπομπή στον χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης μπορεί να οδηγήσει στην προϋπόθεση ότι για πρώτη φορά στην ιστορία της Ένωσης εντάσσεται σε ένα ενιαίο κείμενο όλο το φάσμα των δικαιωμάτων των πολιτών ή σε υποθέσεις σχετικά τον τρόπο λειτουργίας της Ένωσης. Πάλι όμως, οι ειδικές γνώσεις δεν συνεπάγονται επιβεβαίωση της πιθανής υπόθεσης για το δημοκρατικό προφίλ, για παράδειγμα, που θέλει να προάγει η Ένωση. Έχει ήδη καταδειχθεί ότι η εμπιστοσύνη και η ικανοποίηση από τη δημοκρατική λειτουργία της Ένωσης συνδέεται στενά με το αν οι πολίτες νιώθουν ότι μετρά η γνώμη τους. Επίσης, από τον τίτλο και το αντικείμενο του κειμένου, οι αναγνώστες είναι πολύ πιθανόν να αποκτήσουν πρόσβαση σε υποθέσεις που αφορούν όχι μόνο την παράδοση της Ένωσης, αλλά και πολιτικούς της χώρας τους που ειδικεύονται στον τομέα. Ως προς τον χαρακτηρισμό γλώσσας, όταν το κοινό ενός κράτους μέλους διαβάξει μία εκδοχή στη γλώσσα του, είναι προφανές ποια είναι η γλώσσα του κειμένου. Ο χαρακτηρισμός γλώσσας οδηγεί στην υπόθεση ότι ίσως υπάρχουν και άλλα κείμενα σαν αυτό σε άλλες γλώσσες και ότι το δικό τους μάλλον αποτελεί μετάφρασμα. Αυτό σημαίνει ότι το περιεχόμενο του συγκεκριμένου εγγράφου ίσως έχει εφαρμογή και σε άλλα κράτη. Η αναφορά μέσα στο κείμενο για το ποιοι είναι οι αποδέκτες του εγγράφου διασφαλίζει ότι θα χρησιμοποιηθεί από τους αναγνώστες η υπόθεση της εφαρμογής του περιεχομένου του εγγράφου σε όλα τα κράτη μέλη για παράδειγμα. Όμως, ακόμη και όταν υπάρχει τέτοια

αναφορά, ο βαθμός ομοιότητας μεταξύ των εκδοχών παραμένει αόριστος, εφόσον οι αναγνώστες καταλαβαίνουν ότι τα άλλα κράτη μέλη έχουν το κείμενο στη δική τους γλώσσα. Έτσι, δεν εξασφαλίζεται η πρόσβαση στην εξειδικευμένη υπόθεση για τον βαθμό της πιθανής ομοιότητας των κειμένων μεταξύ τους, εκτός και αν οι αναγνώστες για επαγγελματικούς ή προσωπικούς λόγους έχουν πολύ καλή γνώση των ευρωπαϊκών θεμάτων.

Επίσης, το κοινό γνωρίζει ότι, παρόλο που το κείμενο είναι γραμμένο στη γλώσσα του, συντάχθηκε από μη εθνικό φορέα και άρα όχι στην εθνική του γλώσσα. Καταλήγει λοιπόν, και από αυτή την πλευρά, ότι το κείμενό του είναι μετάφρασμα και ότι παράχθηκε για κάποιο λόγο. Μπορεί να αποκτήσει πρόσβαση στην υπόθεση του σεβασμού από την Ένωση της εθνικής γλώσσας και του εθνικού πολιτισμού. Βέβαια, η πρόσβαση στην υπόθεση αυτή συνδέεται με τις υποθέσεις που επιτρέπει το εθνικό φίλτρο να δημιουργηθούν κατά την ανάγνωση. Αν δεν αποκτήθηκε πρόσβαση στην πιθανώς υπάρχουσα υπόθεση για το δημοκρατικό προφίλ της Ένωσης ή δεν δημιουργήθηκε μια τέτοια υπόθεση, πιθανώς οι υποθέσεις περί σεβασμού του εθνικού πολιτισμού να είναι ασθενείς ή ανύπαρκτες.

Οι αναγνώστες μέσω της δικής τους γλωσσικής εκδοχής μπορούν να συσχετιστούν άμεσα με την Ένωση λόγω της προαναφερθείσας προσδοκίας διμερούς σχέσης. Εντούτοις, η δημιουργία μιας τέτοιας σχέσης δεν συνεπάγεται ότι θα οδηγήσει σε θετική αξιολόγηση της σχέσης αυτής από την πλευρά των αναγνωστών-πολιτών του επιμέρους κράτους μέλους της ΕΕ, για παράδειγμα θετικά συναισθήματα για την Ένωση. Ανεξάρτητα, όμως, από το αποτέλεσμα της αξιολόγησης, μπορούμε να πούμε ότι η δημιουργία μιας διμερούς σχέσης αποτελεί μέρος της πρόθεσης της Ένωσης.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι μέσα στην γλωσσική εκδοχή δεν γίνεται πρόδηλο ότι όλες οι εκδοχές μοιάζουν εξαιρετικά μεταξύ τους. Βάσει του ίδιου του κειμένου, ο αναγνώστης δεν έχει λόγο να προσπελάσει την πιθανώς διαθέσιμη υπόθεση ότι αυτό που διαβάζει είναι όμοιο με τις άλλες εκδοχές, ούτε να τη συνάγει από την επεξεργασία του συνδυασμού περικειμένου και υπάρχουσών υποθέσεων, εκτός και αν ο αναγνώστης είναι ειδικός, για παράδειγμα δικηγόρος, κυβερνητικός αξιωματούχος κ.λπ.

Εκτός από τα νομικά κείμενα, εξαιρετική ομοιότητα στη διαμόρφωση σελίδας, το μέγεθος, το περιεχόμενο και τις εκφράσεις παρουσιάζουν και αρκετά από τα υπόλοιπα είδη κοινοτικών κειμένων. Στην περίπτωση των γενικών εκδόσεων, για παράδειγμα, θα μπορούσε να γίνει μετάφραση κάθε γλωσσικής εκδοχής προσανατολισμένη στον πολιτισμό-στόχο για να επιτευχθεί ευρύτερη υποστήριξη και αποδοχή των εκδόσεων από το αντίστοιχο κοινό. Εξάλλου, οι αναγνώστες-στόχος μπορεί να μη συναντήσουν ποτέ τις άλλες γλωσσικές εκδοχές και ουσιαστικά και άμεσα δεν τους ενδιαφέρει πώς φαίνονται ή τι περιέχουν, εφόσον εκείνοι διαθέτουν τις πληροφορίες που είναι συναφείς για τους ίδιους (Τσούμαρη 2006: 4). Αν θεωρήσουμε ότι στα νομικά κείμενα είναι αναγκαία η εξαιρετική ομοιότητα, για τα άλλα είδη, σκοπός της αυξημένης ομοιότητας ίσως είναι η δημιουργία ή επιβεβαίωση υποθέσεων σχετικά με την ισοτιμία των πολιτών, ότι λόγω χάρη σε όλους τους πολίτες παρέχεται η ίδια ποσότητα και ποιότητα πληροφοριών, που όχι μόνο είναι ίδιες αλλά και φαίνονται ίδιες. Όμως, οι προϋποθέσεις αυτές δεν δημιουργούνται ή δεν επιβεβαιώνονται αν οι αναγνώστες δεν διαβάσουν ποτέ κάποια από τις άλλες γλωσσικές εκδοχές. Μόνο έτσι μπορεί να γίνει σύνδεση της γενικότητας, για παράδειγμα, ότι 'η ευρωπαϊκή νομοθεσία είναι ίδια για όλους' με τον ακριβή και εξαιρετικά υψηλό βαθμό ομοιότητας των εκδοχών. Η Wagner (2002: 24) αναφέρει ότι:

αν τα (κοινοτικά) κείμενα ‘εισχωρήσουν’ [δική μου τοποθέτηση των μονών εισαγωγικών] σε έναν εθνικό πολιτισμό και πάντως να φαίνονται ίδια ή τουλάχιστον αρκετά παρεμφερή, κάποιες χώρες θα παραπονεθούν για άνιση μεταχείριση. Περιστασιακά εμφανίζονται καχύποπτοι αναγνώστες που ρωτούν γιατί το κείμενο στη δική τους γλώσσα είναι πιο μικρό σε μέγεθος από το γαλλικό ή το γερμανικό – αυτό σημαίνει ότι τους εξαπατούν; Υπάρχει κάποιο φανταστικό προνόμιο που ισχύει για τα άλλα κράτη μέλη και όχι γι' αυτούς;

Συνεπώς, τρία πράγματα διαπιστώνονται:

1) το εθνικό φίλτρο που εφαρμόζει το κοινό κάθε κράτους μέλους κατά την ανάγνωση της δικής του εκδοχής. Αν το δικό του κείμενο είχε μεγαλύτερη έκταση από το γαλλικό ή το γερμανικό, θα έμπαινε στον κόπο να ρωτήσει αν εξαπατώνται οι Γάλλοι ή οι Γερμανοί;

2) κάποιιοι αναγνώστες θεωρούν ότι η ομοιότητα των γλωσσικών εκδοχών χρησιμοποιείται για να δημιουργήσει επαγωγές ισοτιμίας. Αυτές οι επαγωγές προκύπτουν από την πιθανόν διαθέσιμη υπόθεση ότι όλες οι γλωσσικές εκδοχές πρέπει να φαίνονται ίδιες ή τουλάχιστον αρκετά παρεμφερείς, και

3) οι εκδοχές χρήζουν σύγκρισης για να παράγουν την πιθανή επαγωγή ισοτιμίας.

Όμως, τι ποσοστό του ευρωπαϊκού πληθυσμού έχει λόγο να διαβάσει άλλες εκδοχές του ίδιου κειμένου; Για να προκύψει η επαγωγή ισοτιμίας, πρέπει να υπάρχει μια τέτοια εκδήλωση στο κείμενο ώστε να γίνει σθεναρά και εύκολα προσπελάσιμη η υπόθεση ότι η ευρωπαϊκή νομοθεσία, για παράδειγμα, είναι ίδια για όλους, και για το σκοπό αυτό όλες οι γλωσσικές εκδοχές όχι μόνο είναι ίδιες αλλά και φαίνονται ίδιες. Όμως η ανάγνωση και αναπόφευκτα η σύγκριση διαφορετικών γλωσσικών εκδοχών αυξάνει την προσπάθεια επεξεργασίας του αναγνώστη. Στο πλαίσιο της θεωρίας της συνάφειας η αύξηση της προσπάθειας επεξεργασίας καθιστά το ερέθισμα λιγότερο βέλτιστα συναφές και αποδυναμώνει τα γνωστικά αποτελέσματα.

5. Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι, υπό το πρίσμα της Θεωρίας της Συνάφειας, τα κοινοτικά κείμενα αποτελούν ερεθίσματα που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Ένωση για να επικοινωνήσει με το κοινό. Ευελπιστεί ότι οι αναγνώστες επεξεργάζονται τις γλωσσικές εκδοχές στο γνωστικό περιβάλλον που προβλέπει η Ένωση ότι διαθέτουν για την ίδια, ώστε να οδηγηθούν στα επιδιωκόμενα από την Ένωση γνωστικά αποτελέσματα. Από την άλλη πλευρά, το κοινό θεωρεί πιο συναφές για το ίδιο οτιδήποτε αφορά τα συμφέροντα και την ευημερία της χώρας του. Συνεπώς, εφαρμόζει ένα εθνικό φίλτρο στην ανάγνωση των κειμένων της ΕΕ. Αυτό οδηγεί σε διαφορές ανάμεσα στο επιθυμητό από την ΕΕ και το υπαρκτό γνωστικό περιβάλλον του κοινού οι οποίες, με τη σειρά τους, δεν οδηγούν σε όλα τα επιδιωκόμενα από την Ένωση αποτελέσματα. Οι υποθέσεις για το δημοκρατικό προφίλ της Ένωσης δεν είναι απαραίτητα προσβάσιμες, ενώ η επιδιωκόμενη ομοιότητα δεν είναι πρόδηλη στα κείμενα ώστε να οδηγεί στην υπόθεση ισοτιμίας των πολιτών, εκτός και αν συγκριθούν διαφορετικές εκδοχές. Η σύγκριση των γλωσσικών εκδοχών αυξάνει την προσπάθεια του αναγνώστη και έτσι αποδυναμώνεται η συνάφεια του παραγόμενου γνωστικού αποτελέσματος.

Συνεπώς, από την οπτική της Θεωρίας της Συνάφειας και σε σχέση με το στοιχείο της ομοιότητας των γλωσσικών εκδοχών, η Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται να επιδιώκει η υπόθεση ισοτιμίας των πολιτών να είναι ασθενής ή και ανύπαρκτη σε περίπτωση που δεν εξεταστούν άλλες εκδοχές. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να διατυπωθεί η εξής παρατήρηση: η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί όντως να επιδιώκει την ομοιότητα των

γλωσσικών εκδοχών αλλά το γεγονός αυτό να μην αποτελεί μέρος της πρόθεσης επικοινωνίας της ΕΕ με τους αναγνώστες-πολίτες των κρατών μελών. Δηλαδή, να μην επιδιώκει η Ένωση να χρησιμοποιήσουν οι αναγνώστες το στοιχείο της ομοιότητας των κειμένων για να συνάγουν επαγωγές ισοτιμίας, δημοκρατικότητας κλπ. Ίσως ο σκοπός της ομοιότητας των εκδοχών να είναι διαφορετικός, γεγονός που θα εξεταστεί σε μελλοντική εργασία. Διαφορετικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται να έχει αποτύχει να προβλέψει το γνωστικό περιβάλλον στο οποίο έχει πρόσβαση το μέσο ευρωπαϊκό κοινό όταν διαβάζει τις κοινοτικές γλωσσικές εκδόχες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Επιλεγμένα αποσπάσματα από τις έρευνες Ευρωβαρόμετρο 62 και 65

http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

Eurobarometer 62 was conducted between 2nd October and 8th November 2004, throughout the previously 15 EU member states, Bulgaria, Romania, Turkey, Croatia and Northern part of Cyprus covering a population aged 15 years and over of citizens of the respective nationalities:

Q: What does the EU mean to people?

'freedom to travel' (53%), 'euro' (44%) and 'peace' (36%)

Turks: 'economic prosperity' (48%), 'social protection' (34%) and 'freedom to travel, study and work anywhere in the EU' (30%)

Eurobarometer 65 was conducted between 27 March and May 1 2006 covering 25 member states, 2 acceding countries (Bulgaria and Romania), 2 candidate countries (Croatia and Turkey) and the Turkish Cypriot Community covering a population aged 15 years and over of citizens of the respective nationalities:

Q: Generally speaking, do you think that (OUR COUNTRY)'s membership of the European Union is:

a good thing 55%

a bad thing, 13%

neither good nor bad 28%

don't know 4%

Q: Taking everything into account, would you say that (OUR COUNTRY) has on balance benefited or not from being a member of the European Union?

yes 54%

no 33%

don't know 12%

Q: In general, does the European Union conjure up for you a very positive, fairly positive, neutral, fairly negative or very negative image?

very positive 9%

fairly positive 41%

neutral 32%,

fairly negative 12%

very negative 4%

don't know 2%

Q: Please tell me for each statement, whether you tend to agree or tend to disagree. My voice counts in the European Union.

tend to agree 36%

tend to disagree 54%

Q: How about the way democracy works in the European Union?

very satisfied 6%

fairly satisfied 44%

not very satisfied 26%

not at all satisfied 8%

don't know 16%

Q: On the whole, are you very satisfied, fairly satisfied, not very satisfied or not at all satisfied with the way democracy works in (OUR COUNTRY)?

very satisfied 9%

fairly satisfied 47%

not very satisfied 30%

not at all satisfied 11%

don't know 3%

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Barteloot P. (2001). "Language policy in the European Union". In Sarcevic S. (ed) 1-22.
- Chesterman A. και E. Wagner (2002). *Can theory help translators?* Manchester: St. Jerome Publishing.
- Dollerup C. (2001). "Complexities of EU language work". In *Perspectives: Studies in Translatology* 9:4, 271-291.
- Gutt E.A. (2000). *Translation and relevance: cognition and context*. Manchester & Boston: St. Jerome Publishing.
- Koskinen K. (2001). "How to research EU translation". In *Perspectives: Studies in Translatology* 9:4, 293-300.
- Koskinen K. (2004). "Shared culture?". In *Target* 16:1, 143-156.
- Κουτσιβίτης Β. (1994). *Θεωρία της Μετάφρασης*. Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις.
- Κουτσιβίτης Β. (2003). "Η πρόκληση της πολυγλωσσίας στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση". Ομιλία στο 4^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», Αθήνα, 30-31 Οκτωβρίου και 1 Νοεμβρίου.
- Nordland R. (2002). "Equality and power in EU language work". In *Perspectives: Studies in Translatology* 10:1, 31-300.
- Pym A. (1996). "Open letter on hybrids and translation". <http://www.tinet.org/~apym/online/hybrids/hybrids.html>.
- Schäffner C. (2001). "Translation and the EU – conditions and consequences". In *Perspectives: Studies in Translatology* 9:4, 247-261.
- Trosborg A. (ed) (1997). *Text Typology and Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Τσούμαρη Μ. (2006). "Translation of EU texts and Relevance". In 3rd Conference "Interpreting for Relevance: Discourse and Translation", Kazimierz Dolny, 12-14 June.
- Wagner E. (2001). "Translation in the EU machinery". In *Perspectives: Studies in Translatology* 9:4, 263-292.
- Wagner E., S. Bech και J.M. Martínez (2002). *Translating for the European Union institutions*. Manchester, UK & Northampton, MA: St. Jerome Publishing.
- Wilson D. και D. Sperber (2002). "Relevance Theory". In *UCL Working Papers in Linguistics* 14, 249-287.